

İCTİHÂD (1)

Cehd: Çaba, zorluk, gayret etme anlamlarına gelir. Râğıb'ın açıklamasına göre fetha ile *cehd* zorluk, ı amme ile

cuhd

genişlik demektir. Bu kökten ifti'âl vezninde

ictihâd

ise insanın bütün çabasını harcaması ve zorluğa dayanması demektir. Yine bu kökten bir masdar olan

cihâd

ve

mücâhede,

aslında zahmet çekmek, çaba harcamak anlamında iken zamanla yüksek amaca erebilmek için bütün çabayı son sınırına kadar harcamak anlamını kazanmış, hattâ Allah yolunda savaş anlamında da kullanılmıştır.

İslâm hukukunda *ictihâd*, herhangi bir mes'elenin dini hükmünü çıkarabilmek için elden gelen bütün çabayı harcamaktır. İmâm-ı Şâfiî'nin açıkladığı üzere *ictihâd*,

Kur'ân ve Sünnette belirtilen hükümlere kıyâs ile yapılır. Bunun delîli de

“

(Bundan böyle) Yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Nerede olursanız, yüzlerinizi o yöne çevirin.”

(Bakara: 144)

âyetidir. Burada inananlara, bulundukları yerde Mescid-i Harâm'a doğru yönelmeleri emredilmektedir. Oraya yönelebilmek için o yönü bilmek ve bulmak gerekir. Bu da birtakım belirtilere dayanılarak bulunur. Nitekim:

“(Yol bulmak için yararlanılacak) İşâretler de (yarattı). Onlar yıldız(lar)la da yol bulurlar.”

(Nahl: 16)

buyurul-muş-tur. Araştırılan şey, belirtilerle bulunduğuna göre, araştırılan bir mes'elenin hükmü de benzerlerine kıyas ile bulunur

[1]

.

İşte Kitap ve Sünnette açıklanmayan bir mes'elenin hükmünü, Kitap ve Sünnette belirtilen mes'elelere kıyas ederek bir hükme varmak, kıyâs yoluyla ictihâddır.

“Ey akıl sâhibleri ibret alın.” (Haşr: 2) âyetinde, akıl sahiplerine, *i'tibâr* etmeleri emredilmektedir. *i'tibâr*, ibret kökünden ifti'âl veznidir. İbret yolun bir yakasından öteki yakasına geçmek, görülenden, görülmeyen hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bunun kökü 'ubûr, karşıdan karşıya, bir halden

başka bir hale geçmek demektir. Gözden akıp giden göz yaşına da

'abre

denilir.

'îbâre

, söyleyenden dinleyene geçen söz,

ta'bîr

, ru'yânın dışından içine geçmek,

i'tibâr

görülen bir bilinene bakıp ondan, bir bilinmeyi bilmektir. İşte İslâm hukukundaki

kıyâs

ın anlamı budur: Bir bilinenden, benzeri olan bir bilinmeyi bilmek. Bu cümle kıyâsın dayanağıdır. Bu âyette mü'-minlere, olaya bakıp Allah'ın her şeye kadir olduğunu anlamaları emrediliyor.

[1] Bkz. er-Risâle, s. 34-38, Kahire, Dâru't-turâs: 1399/1979

(devamı yarın..)